

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

**ЯРМОЛЕНКО Юлія Володимирівна - кандидат юридичних наук, доцент,
Білоцерківський національний аграрний університет**

УДК 347.73

Рассмотрены вопросы административной ответственности, ее ретроспективный и позитивный характер. Характеризуются основные свойства административной ответственности за нарушения требований финансового законодательства, определены виды и черты финансовых правонарушений. Проанализированы отдельные финансовые правонарушения, закрепленные в административном законодательстве.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративне стягнення, фінансові правопорушення, фінансова відповідальність, штрафні санкції.

Постановка проблеми

Аналізуючи правову дійсність, можна з впевненістю стверджувати, що сьогодні Україна переживає новий етап реформування всіх публічно-правових галузей права, до яких належить й адміністративне право. Постійні зміни в законодавстві вказують на його нестабільний та мінливий характер. Це проявилось у внесенні значної кількості змін у такі нормативно-правові акти, як Кодекс України про адміністративні правопорушення, Податковий кодекс, Бюджетний кодекс, декілька редакцій законопроектів Банківського кодексу тощо.

У зв'язку з цим постає необхідність забезпечити правовий порядок, законність та дисципліну в нашій країні шляхом використання інституту відповідальності, що впливає на політичне, соціальне, економічне, правове життя держави та суспільства, зокрема. Тому саме адміністративна

відповідальність виступає засобом охорони встановленого державою правового порядку, нормативна визначена та реалізується шляхом застосування санкцій юридичних норм.

Інститут адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового законодавства у національному праві з'явився досить давно. Перехід України до ринкової економіки лише загострив процес боротьби з економічними правопорушеннями, в тому числі й фінансовими. Основна частка економічних правопорушень тісно пов'язана з порушенням фінансового законодавства, а саме у галузі фінансів, податків, зборів та інших обов'язкових платежів, а також ринку цінних паперів тощо. Мінливість і недосконалість фінансової системи, та, як результат, недосконалість фінансового законодавства є головними причинами як зростання економічних правопорушень в цілому, так і правопорушень стосовно вимог фінансового законодавства зокрема. У зв'язку з цим, останнім часом спостерігається підвищений інтерес до питання адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми

Проблеми застосування важелів адміністративної відповідальності завжди піддаються всебічному та детальним дослідженням, що свідчить про значимість та

важливість даного правового явища. Так, окремі аспекти адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового законодавства стали об'єктом досліджень вітчизняних та закордонних науковців. Так, дана проблема була досліджена у працях В. Авер'янова, Д. Бахраха, Д. Бекерської, Ю. Битяка, Л. Воронової І. Голосніченка, Є. Додіна, С. Ківалова, М. Коваліва, В. Нагребельного, О. Орлюка, Л. Савченка, М. Тищенко, В. Шкрупі та інших.

Також слід відзначити, що питання відповідальності за порушення вимог фінансового законодавства є предметом дослідження не лише адміністративного права та його представників, але й науковців інших наукових сфер, таких як теорія держави та права, податкове право, банківське право, кримінальне право, економіка, правова статистика, фінансова математики (О.Кальман, В.Маляренко, В.Ортинський, П.Рабинович, Є.Четиркін тощо). Однак, наголошуючи на всебічності наукових праць вказаних вчених, слід зазначити, що проблема адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового законодавства потребує комплексного дослідження, з урахуванням змін, внесених у чинне національне законодавство.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття

Однак, не дивлячись на активне наукове розроблення проблеми адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового законодавства, маємо констатувати, що у проаналізованих нами роботах висвітлено лише окремі її аспекти, наприклад лише порушення у сфері оподаткування або фінансового моніторингу. А проблема адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового законодавства є досить новою, такою, що ще не знайшла свого повного висвітлення у теорії та практиці наукового осередку.

Формулювання мети статті (постановка завдання)

Метою статті є визначення особливостей адміністративної відповідальності за

порушення вимог фінансового законодавства. Виходячи із поставленої мети, у даній статті ставимо такі завдання: розглянути адміністративну відповідальність, окреслити підстави виділення окремого об'єкту адміністративної відповідальності – фінансове законодавство, проаналізувати деякі склади фінансових правопорушень.

Виклад основного матеріалу дослідження

Керівники та інші посадові особи підприємств, установ, організацій, включаючи установи банків, громадяни, в тому числі суб'єкти підприємницької діяльності, в разі порушення норм фінансового права можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність – це засоби адміністративного впливу за допомогою адміністративно-правових норм, які містять осудження винного та його діяння і передбачають негативні наслідки для правопорушника. Особливостями адміністративних санкцій є: 1) відсутність тяжких правових наслідків; 2) застосування щодо менш тяжких податкових правопорушень (проступків); 3) адміністративні санкції не тягнуть за собою судимості [1].

Адміністративний штраф відповідно до ст. 27 КУпАП України [2] є грошовим стягненням, що накладається на громадян і посадових осіб за адміністративні правопорушення у випадках і розмірі, встановлених зазначеним Кодексом та іншими законами України. Під посадовими особами розуміються особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форм власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням.

Підстави притягнення до адміністративної відповідальності та санкції, які накладаються на порушників, визначені чинним законодавством. У той же час притягнення до адміністративної відпові-

дальності за порушення норм фінансового законодавства здійснюється у порядку, визначеному Кодексом України про адміністративні правопорушення. Підставою для адміністративної відповідальності за порушення фінансового законодавства є наявність складу адміністративного правопорушення – винного умисного або необережного діяння або бездіяльності, яке посягає на суспільні відносини, що охороняються законом, за які законодавство передбачає адміністративну відповідальність [1].

Якщо рішення про застосування фінансових санкцій приймається лише на підставі акта перевірки, то для ухвалення постанови про накладення адміністративного стягнення обов'язковою умовою є протокол про адміністративне правопорушення, який має відповідати вимогам ст. 256 КУпАП. Протокол підписують працівник органу, який його складає, та порушник. За відсутності протоколу немає і будь-яких правових підстав для накладення адміністративного штрафу.

Поняття адміністративного правопорушення законодавчо закріплене ст.9 Кодексом України про адміністративні правопорушення [2]. Згідно з зазначеною нормою адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Підставою будь-якої юридичної відповідальності, в тому числі і адміністративної, у сфері фінансів є фінансове правопорушення. Разом з тим деякі автори виділяють у теоретичному аспекті визначення терміну «фінансове правопорушення». Так, С.В. Ківалов вважає, що фінансове правопорушення – це протиправна, винна дія або бездіяльність, яка посягає на встановлений державою порядок здійснення фінансової діяльності та викликає застосування юридичних санкцій [3]. Інші науковці вважають, що фінансове правопорушення – це порушення врегульованого фінансово-правовою нормою порядку мо-

білізації, розподілу та використання централізованих та децентралізованих фондів коштів, за яке законодавством передбачено юридичну відповідальність [4].

До видів фінансових правопорушень відносять такі, як:

- бюджетні правопорушення;
- правопорушення у сфері банківської діяльності;
- правопорушення у сфері валютного регулювання;
- податкові правопорушення;
- правопорушення у сфері грошового обігу, розрахунків.

При цьому встановлення адміністративної відповідальності за порушення у сфері фінансів має за мету захист інтересів держави у правовідносинах, які пов'язані з забезпеченням режиму функціонування державних грошових фондів, а також із забезпеченням економічної безпеки держави взагалі. Такі правопорушення можуть бути скоєні при здійсненні фінансової, валютної, банківської діяльності. Адміністративна відповідальність за вказані правопорушення настає у випадку, якщо вони не тягнуть за собою кримінальної відповідальності.

Ефективність фінансово-правового регулювання визначають станом виконання суб'єктами фінансових правовідносин своїх обов'язків, закріплених у фінансово-правових нормах. У суспільстві з високим рівнем правової культури виконання обов'язків забезпечено переважно за рахунок переконання учасників суспільних відносин у потребі суспільно корисної поведінки. Саме цим визначають зміст юридичної відповідальності в позитивному аспекті.

Протилежним підходом є розгляд юридичної відповідальності в ретроспективному аспекті.

Ретроспективна відповідальність передбачає встановлену законом міру державно-владного впливу, що застосовують до суб'єкта правопорушення. Сутність юридичної відповідальності в ретроспективному змісті (на відміну від позитивного) визначає державний примус. Юридична відповідальність виконує функцію гарантії дотримання приписів правових норм, реалізації суб'єктивних прав і виконання

юридичних обов'язків учасниками правовідносин [5].

Порушенню фінансового законодавства притаманні обов'язкові ознаки: 1) антисоціальний характер, що знаходить прояв у суспільній небезпечності (якщо правопорушення є злочином, передбаченим Кримінальним кодексом) або суспільній шкідливості; 2) протиправність; 3) винність; 4) караність.

Анτισоціальний характер є матеріальною та необхідною ознакою порушень фінансового законодавства. Діяння, що порушують норми фінансового права, чинять шкоду нормальному здійсненню фінансової діяльності держави та місцевого самоврядування і підривають економічну систему держави.

Протиправність вказує на передбачуваність конкретного діяння в актах фінансового законодавства. Протиправність слід розглядати, як юридичну оцінку антисоціального характеру діяння з боку законодавця, що закріплена в нормах фінансового права. Кучерявенко М.П. вважає, що положення п. 22 ч. 1 ст. 92 Конституції України щодо визначення виключно законами засад окремих видів юридичної відповідальності слід поширити також і на засади відповідальності за порушення фінансового законодавства [6].

Винність як ознака правопорушення вказує на наявність суб'єктивного зв'язку між протиправним діянням і його наслідками та особою, яка вчинила таку дію або бездіяльність у формі умислу чи необережності.

Караність є ознакою, яку логічно зумовлено антисоціальним характером правопорушення, негативною оцінкою з боку суспільства та безпосередньо впливає з його протиправності.

Теоретичне дослідження правової природи порушень фінансового законодавства, а також безпосередньо практичні потреби застосування відповідальності за їхнє вчинення вимагають законодавчого закріплення об'єктивних і суб'єктивних ознак цих правопорушень. Сукупність передбачених законом юридичних ознак, які визначають вчинене діяння правопорушенням, охо-

плено таким теоретичним поняттям, як склад правопорушення. Однак, для надання характеристики правопорушення необхідно визначити родовий об'єкт фінансових правопорушень. А при цьому слід враховувати, що система фінансового права розглядається як сукупність фінансово-правових інститутів, що охоплюють відокремлені групи специфічних фінансових правовідносин. Отже, склади фінансових правопорушень законодавчо відображені в різних галузях законодавства та передбачають відповідальність за порушення, податкового, валютного, митного, банківського, бюджетного законодавства і т.д. [5].

Окремі види юридичної відповідальності є невід'ємними елементами різних галузевих режимів правового регулювання.

На сучасному етапі розвитку суспільства в Україні законодавець ставить за мету описати якомога більше адміністративних проступків, які прямо чи опосередковано можуть зашкодити фінансовій системі нашої держави. Основний масив складів адміністративних правопорушень сконцентрований у Главі 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка має назву «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності» [2]. Деякі склади перетинають спільні проблеми на стиках фінансів, підприємництва, приватизації, обігу цінних паперів тощо. Розглянемо деякі склади адміністративних проступків щодо зазначених питань.

Статтею 162 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність за незаконні скуповування, продаж, обмін, використання валютних цінностей як засобу платежу або як застави. Безпосереднім об'єктом цього проступку є кредитно-фінансова система України у сфері законних операцій з валютними коштами. Національний банк України є головним органом валютного регулювання, він видає генеральні та індивідуальні ліцензії на здійснення операцій з валютними коштами. Об'єктивна сторона правопорушення може виявитись у таких незаконних (без відпо-

відного дозволу НБУ) формам: 1) скуповування; 2) продажу; 3) обмін; 4) використання валютних цінностей як засобу платежу або як застави. Порухення правил про валютні операції слід вважати закінченим з моменту здійснення відповідної незаконної угоди з валютними коштами, у процесі якої відбулась їх повна або часткова передача іншій особі. Суб'єктивна сторона проступку характеризується виною в формі прямого умислу. Винна особа розуміє, що вона порушує правила про валютні операції і бажає укласти незаконну угоду, предметом якої є валюта. Суб'єктом проступку можуть бути громадяни України (приватні та посадові особи), іноземні громадяни, особи без громадянства, які на момент здійснення проступку досягли шістнадцяти років.

Статтею 164–1 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність за ухилення від подання декларації про доходи від заняття кустарно-ремісничим промислом, іншою індивідуальною трудовою діяльністю чи про інші доходи, що оподатковуються прибутковим податком, та в інших випадках, коли подання декларації передбачено законодавством, або несвоєчасне подання декларації, чи включення до неї завідомо перевертених даних. При застосуванні даної статті необхідно враховувати суттєві зміни, які відбулись у податковому законодавстві України. Ці зміни мають пряме відношення до дотримання вимог законодавства щодо обов'язкового надання громадянами декларацій про доходи у встановленому порядку. Для визначення складу правопорушення по цій статті необхідно мати на увазі, що податкове законодавство зобов'язує громадян у встановлені терміни після закінчення календарного року подати до податкового органу за місцем проживання декларацію про суму сукупного доходу, отриманого як за основним, так і неосновним місцем роботи. Суб'єктами правопорушення за діючим законодавством є всі громадяни – фізичні особи, що займаються підприємництвом, громадяни, що отримали дохід від інших форм трудової діяльності, що не враховується за місцем основної роботи, інші осо-

би, які за законом зобов'язані надавати декларації про свої доходи. Склад правопорушення свідчить про те, що порушення, як правило, є умисним діянням, але вина в деяких випадках може бути і в формі необережності.

Статтею 164–2 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність за Приховування в обліку валютних та інших доходів, непродуктивних витрат і збитків, відсутність бухгалтерського обліку або ведення його з порушенням встановленого порядку, внесення неправдивих даних до фінансової звітності, неподання фінансової звітності, несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризацій грошових коштів і матеріальних цінностей, несвоєчасне подання на розгляд, погодження або затвердження річного фінансового плану підприємства державного сектору економіки та звіту про його виконання, перешкоджання працівникам органу державного фінансового контролю у проведенні ревізій та перевірок, невжиття заходів по відшкодуванню з винних осіб збитків від недостач, розтрат, крадіжок і безгосподарності. Правопорушення, вказане в цій статті, посягає на фінансові інтереси держави. Відповідно до ст.1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» бухгалтерським обліком є процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень [7]. Отже, ст.164–2 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає відповідальність за порушення встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Суспільні відносини, що встановлюють зазначений порядок, складають об'єкт посягання зазначеного проступку. З об'єктивної сторони це правопорушення може бути виражено в таких діях або бездіяльності: – не відображення в обліку валютних та інших доходів, непродуктивних витрат та збитків; – відсутність бухгалтерського обліку або ведення його з порушенням встановленого порядку; – вне-

сення неправдивих даних у фінансову або статистичну звітність; – ненадання фінансової звітності; несвоєчасне або неякісне проведення інвентаризації грошових коштів та матеріальних цінностей; – порушення правил ведення касових операцій. Під фінансовою звітністю слід розуміти бухгалтерську звітність, яка містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

Статтею 164–4 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність за здавання виторгу торговельними підприємствами всіх форм власності, що здійснюють реалізацію товарів за готівку, з порушенням термінів, установлених правилами розрахунків і ведення касових операцій. Зазначена норма направлена на охорону суспільних відносин, що пов'язані з виконанням вимог фінансового законодавства. Необхідність цієї норми обумовлена посиленням режиму сплати податків з діяльності торговельних підприємств, які здійснюють реалізацію товарів за готівку. Об'єктом проступку є фінансове законодавство в частині регулювання порядку здійснення розрахунків і ведення касових операцій. Предметом проступку вважають виручку, що отримана торговельним підприємством від своєї діяльності. Об'єктивна сторона виражається в бездіяльності з боку відповідальних осіб суб'єкта підприємницької діяльності, а саме: неприйняття заходів, спрямованих на здавання виручки в банківську установу. Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини, яка виражається в неналежному відношенні до правил ведення касових операцій. Суб'єктом правопорушення є посадові особи юридичних осіб, які здійснюють торгівлю за готівку.

Статтею 164–5 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність за зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає належним чином розміщених марок акцизного збору, або з підробленими чи фальсифікованими марками акциз-

ного збору посадовими особами підприємств–виробників, імпортерів і продавців цих товарів. Ця стаття призначена регулювати відносини, пов'язані зі зберіганням або транспортуванням алкогольних напоїв і тютюнових виробів. Мета застосування марок акцизного збору –впорядкування системи податкових зборів з виробництва алкогольних напоїв та тютюнових виробів. Об'єктом проступку є порядок застосування марок акцизного збору, зберігання або транспортування алкогольних напоїв та тютюнових виробів, на яких немає належним чином розміщених марок акцизного збору, або з підробленими чи фальсифікованими марками акцизного збору. З об'єктивної сторони дане правопорушення може бути виражено в наступних діях: зберігання або транспортування алкогольних напоїв або тютюнових виробів; транспортування напоїв або тютюнових виробів; незаконне зберігання марок акцизного збору. Суб'єктом проступку є відповідальні особи суб'єкта підприємницької діяльності, що займаються зберіганням або транспортуванням алкогольних напоїв або тютюнових виробів, на яких відсутні акцизні марки встановленого зразку. Суб'єктивна сторона характеризується умисними діями.

Висновки

Таким чином, на основі вищевикладеного під адміністративною відповідальністю за порушення вимог фінансового законодавства слід розуміти обов'язок суб'єкта правопорушення нести відповідальність за вчинений ним проступок, механізм реалізації якого передбачає застосування адміністративних заходів, передбачених чинним національним законодавством. Тому дану проблему слід розглядати з двох позицій: як інститут адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового законодавства та як наукову концепцію про наявність у фінансовій сфері єдиної адміністративної відповідальності за порушення вимог чинного фінансового законодавства (мається на увазі, долучили й кримінальну відповідальність за злочини у фінансовій сфері). Також важливим аспектом подальшого дослідження має стати комплексний

АНОТАЦІЯ

Розглянуто питання адміністративної відповідальності, його ретроспективний та позитивний характер. Охарактеризовано основні ознаки адміністративної відповідальності за порушення вимог фінансового законодавства, визначено види та властивості фінансових правопорушень. Проаналізовано окремі фінансові правопорушення, закріплені в адміністративному законодавстві.

аналіз вищезазначеної проблеми, а не окремих її аспектів, пов'язаних з відповідальністю, наприклад, банківського, бюджетного, валютного, податкового законодавства, а фінансової діяльності та її видів.

Література

1. Орлюк О.П. Фінансове право: Навч. посібник / Орлюк О.П. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X (зі змінами та доповненнями станом на 01.01.2014 р.) [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
3. Ківалов С.В. Закон України «Про державну службу»: наук.-практ. коментар / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова ; ОНЮА. – Одеса: Фенікс, 2009. – 692 с.

SUMMARY

The article discusses the questions of administrative responsibility, which is retrospective and positive. Characterized the basic properties of administrative responsibility for violation of financial laws, defines the types of features and financial offenses. Analyzed certain financial offenses that stipulated in the administrative legislation.

4. Фінансове право: навч. посіб. / М. О. Мацелик, Т. О. Мацелик, В. А. Пригоцький ; за ред. В. К. Шкарупи. – К. : Знання, 2011. – 816 с.
5. Савченко Л.А., Цимбалюк А.В., Шкарупа В.К., Глух М.В. Фінансове право: Навчальний посібник. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 85 с.
6. Кучерявенко М.П. Податкове право України: підручник / М. П. Кучерявенко. – Х.:, Право, 2013. – 536 с
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV // Відомості Верховної Ради – № 40. – Ст. 365.
8. Нагребельний В.П. Фінансове право України. Загальна частина: Навч. посібник / В.П. Нагребельний, В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос. – Суми: Унів. кн., 2004. – 320 с.
9. Воронова Л.К. Фінансове право України : підручник / Л.К. Воронова. – К.: Прецедент ; К.: Моя книга, 2008. – 448 с.